

РЕЦЕНЗИЯ

От доц. д-р Невяна Георгиева Фесчиева, д.м.

**на дисертационен труд
на Мария Младенова Георгиева**

на тема:

**„Здравно благополучие и психологическа подкрепа при пациенти със
сърдечна недостатъчност“**

Научен ръководител:

Проф. Силвия Борисова, д.оз.н

Научен консултант:

Проф.д-р Йото Йотов, д.м

за присъждане на ОНС „доктор“

по област на висше образование: 7.Здравеопазване и спорт,

професионално направление: 7.4. Обществено здраве

и научна специалност „Управление на здравните грижи“

Със заповед № Р 109-38/ 25.01.2023 г. на Ректора на МУ -Варна, проф. Валентин Игнатов, д.м. въз основа на доклад на проф. Силвия Борисова, д.оз.н. с вх.№ 102-101/13.01.2023 г. и на решение на Факултетен съвет на Обществено здраве на МУ-Варна по протокол №199/18.01.2023г. от проф. Антония Димова-Йорданова, д.м. декан на ФОЗ в МУ-Варна с вх.№ 104-49/13.01.2023 г/съм определена като външен член на научно жури и да представя рецензия за дисертационния труд на тема „Здравно благополучие и психологическа подкрепа при пациенти със сърдечна недостатъчност“ за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ в научната специалност „Управление на

здравните грижи“, професионално направление 7.4. Обществено здраве и област на висше образование 7. Здравеопазване и спорт.

Кратки сведения за докторантката - биография и кариерно развитие

Мария Младенова Георгиева е родена на 23.03.1985 г. в гр. Луковит. Завършва Медицински университет „Проф. д-р П. Стоянов“ Варна, ОКС Бакалавър, специалност „Медицинска сестра“ през 2008 г. и ОКС Магистър „Управление на здравните грижи“ през 2010 г. Преподавателската ѝ кариера започва през 09.2017 г., като хоноруван преподавател по практика към Катедра „Здравни грижи“, ФОЗ, МУ-Варна УС „Медицинска сестра“. През 2019 г. е зачислена като редовен докторант към същата катедра. Работи по два изследователски проекта, вкл по „Еразъм“, по който осъществява мобилност в клиника по сърдечна недостатъчност във Вроцлав, Полша, призната на база за специализация на медицински сестри за сърдечна недостатъчност.

Трудовия си път като медицинска сестра започва в МБАЛ – Луковит през 2009 г. и продължава в УМБАЛ „Св. Марина“ Варна -II-ра Клиника Кардиология - неинвазивна от 2011 г. до сега. От януари 2017 г. е старша медицинска сестра на същата клиника.

Обща характеристика на труда

Представеният от Мария Георгиева дисертационен труд съдържа 195 страници и включва 10 таблици, 36 фигури, 2 схеми и 7 приложения Библиографският списък съдържа 208 литературни източници, от които 31 са на кирилица и 177 – на латиница, 2

Материалът е структуриран в следните няколко основни добре балансирани раздела: Въведение, Глава I – Литературен обзор - 46 стр.; Глава II - Цел, задачи, материал и методи на проучването - 14 стр.; Глава III – Резултати и обсъждане - 47 стр.; Глава - IV Управление на сърдечната недостатъчност – предизвикателство в сестринската практика - 20 стр.; Глава - V Изводи, Предложения, Приноси - 4 стр. Използвана литература, Приложения

Актуалността на избраната тема се обуславя на първо място от устойчивата световна тенденция, особено актуална у нас, сърдечно-съдовите заболявания да са водеща причина за смърт. Увеличената продължителност на човешкия живот, респ. повъзрастяването на населението, изведоха сърдечната недостатъчност, последен етап на предшестващо сърдечно-съдово заболяване, характеризиращо се с високи нива на смъртност, инвалидизация и заболяемост, като важен проблем на общественото здраве и на ежедневната медицинска практика. Актуално става търсенето на подходящи модели за ефективен мениджмънт на това прогресиращо социално значимо заболяване. На фона

на налична и очаквано засилваща се кадрова криза в здравеопазването се поставят теоретични и практически въпроси за възможността да се развива специализирана кардиологична сестринска грижа за благоприятно повлияване прогнозата на сърдечната недостатъчност, подобряване качеството на живот на засегнатите пациенти и намаляване на рехоспитализациите ум, Прилагането в редица европейски страни на модели на колаборативен грижа с голямо участие на квалифицирана медицинска сестра в клиники по сърдечна недостатъчност дава окуражителни резултати, които обаче слабо се познават в България Насочването на дисертационния труд към тази тема е навременно и перспективно както по отношение на практически решения за справяне с конкретното и подобни хронични социално-значими заболявания, така и на развитие-теоретично и клинично - на медицинските сестри с висше образование и възможностите им за специализация и сертифициране.

Във **въведението** на дисертационния труд докторантката обосновава важността на изследователския проблем.

Оценка на литературния обзор. Разработен върху най-нови проучвания, той представя съвременен поглед върху сърдечната недостатъчност (СН). Особено подробно са отразени дефинициите за СНК, епидемиологията, рехоспитализациите като мярка за състоянието на засегнатите пациенти; обърнато е внимание на младите пациенти, на качеството на живот, проявите на депресивни изживявания и тревожност и възможностите за тяхното проучване. Приведени са доказателства за значителната честота на СН в България, както и за увеличаване на икономическата тежест на заболяването. Съвършено ново за нашата научна литература е представянето на международния опит по осъществяване на амбулаторна кардиологична грижа, включваща стандартизирано проследяване и обучение на пациентите, непрекъснато титриране на лекарствата, връзки с медицински сестри и подкрепа за самоконтрол са важни съображения, които трябва да се включат в амбулаторното проследяване и грижа за пациентите със СН, особено важно в периода непосредствено след хоспитализацията.

Литературният обзор се отличава с изключителна съвременност, яснота, наситена информативност, фокус върху важни, малко изследвани, а в България – и непроучени проблеми. С основание те са намерили отражение в целеполагане и съставяне на методология на дисертационния труд.

Оценка на цел, задачи и методология.

Целта на представената дисертация е: **Да се подобри благополучието и качеството на живот на пациенти със сърдечна недостатъчност (СН) чрез прилагане на Модел на амбулаторна сестринска грижа.**

За изпълнението на целта са планирани девет задачи, . които обхващат проучване на кръг от проблеми, свързани с темата: епидемиология на СН, международния опит за оказване на сестринска грижа и управление на СН, факторите, благоприятстващи прогресията на СН, биологични и психо-социални детерминанти определящи качеството на живот на пациенти със СН, проследяване на функционалния капацитет на пациенти със СН, обективизиране на здравето им състояние чрез изследване на биомаркера NTproBNP, оценка на психологичното състояние и склонност към депресивност и тревожност чрез психологична подкрепа в краткосрочен и дългосрочен план, анализ на резултатите от приложената комплексна грижа за пациенти със СН, чрез оценка на рехоспитализациите. Като последна задача е поставена разработването на модел за прилагане на амбулаторна сестринска грижа в приоритетните области за дейности при пациенти със СН.

Формулирани са три работни хипотези. Точно са определени предмет и обекти на изследването. Клиничният контингент включва общо 72 пациенти със СН, II-IV функционален клас по NYHA, преминали лечение във Втора клиника по кардиология, отделение по неинвазивна кардиология на УМБАЛ „Св. Марина“ Варна.

Дизайнът на проучването е много добре замислен и подробно описан. Включва две проучвания - проспективно и емпирично. **Проспективното** има за цел проследяване на всеки пациент от включените 72 в продължение на 6 месеца по отношение на:

- ✓ Неблагоприятно сърдечно-съдово събитие - рехоспитализация за декомпенсирана хронична СН, хоспитализация за сърдечно-съдово заболяване или друга хоспитализация, както и смъртност;
- ✓ Физикално, психологическо състояние и качество на живот като данните са анализирани и съпоставени за периода от изписване до края на 6-месечното наблюдение (м.февруари-септември 2022 г.);
- ✓ Обективизиране на подобреното здравно състояние чрез лабораторно изследване на електролити и на биомаркера NTproBNP;
- ✓ Инструментални изследвания - електрокардиография и ехографска оценка за установяване на сърдечната функция.

Участниците са условно разделени на две групи в зависимост от водещия наблюдението. **Група А** е с основен организатор на наблюдението медицинска сестра (м.с.) - подбор на пациенти, контакт с тях и близките им, организира консулт с кардиолог, извършва/организира антропометрични, хемодинамични, лабораторни и всички други планирани за проследяването изследвания, обучение на пациентите и техните близки, подпомага пациента при попълване на въпросници за качество на живот, депресия и тревожност; с помощта на лекар определя функционален клас на СН; в края на 6-месечното проследяване, анализира резултатите от него с болния и окръжаващите го с помощта на лекар-кардиолог. **В група Б** - основен фактор и организатор е лекар-кардиолог, а м.с. има подпомагаща функция.

Емпиричното проучване идентифицира влиянието на амбулаторната сестринска грижа върху изпълнението на терапевтичния план чрез съпоставяне на информацията на състоянието на болните от група А и група Б, т.е. Използването на световно признатата и използвана в много страни Карта за наблюдение на болни със СН (на проф. Мартин Коуи, Великобритания) дава възможност за унифициране на грижата за тях в световен мащаб и за сравнимост на резултатите. Разработеният алгоритъм на **организация на проучването** включва три пакета дейности за проследяване и сроковете на извършването им в 6-месечното наблюдение. **Методите** приложени в проучването са доста на брой, следват логиката на поставените задачи и са напълно адекватни на съвременните научни изисквания. Наред с обичайно прилаганите документален, анкетен, клиничен преглед, ЕКГ тук присъстват още електрокардиографска оценка, лабораторни методи, (биохимични изследвания за креатинин, натрий, калий и хлор), проследяване на NT-proBNP, оценка на функционалния капацитет чрез 6-минутен тест чрез ходене (6MWT); оценка качество на живот чрез специфичен за заболяването въпросник за самооценка (Kansas City), неспецифичен за заболяването въпросник за здравословното състояние и визуална аналогова скала за самооценка, както и оценка за депресивни настроения и тревожност. Изненадващо широк е спектърът на приложените методи за медико-статистическа обработка на данните: статистическо оценяване – точкови и интервални оценки, вариационен, непараметричен, корелационен и линеен регресионен анализ. Силно положителна оценка заслужава фактът, че всички те са приложени в дисертационния труд и то по най-подходящ начин, което засилва валидността на получените резултати.

Разработената методология на проучването представлява образец за дизайн на задълбочено клинично-епидемиологично проучване, надхвърлящо целите на един

дисертационен труд за придобиване ОНС „Доктор“. Консултантската роля на проф.Йото Йотов е гаранция за качеството на методологията, но би могло да се помисли и за стъпки за защита на интелектуалната собственост както в тази част, така и в Модела за амбулаторна сестринска кардиологична грижа, предлаган в края на дисертационния труд.

Оценка на резултати, изводи и приноси:

Резултатите са богати и произтичат от изпълнението на всяка една от поставените задачи. Особено внимание заслужава резултатите представени в глава IV „Управление на сърдечната недостатъчност – предизвикателство в сестринската практика“. Установен е положителния ефект на модела за амбулаторна сестринска грижа в мениджмънта на симптомите при пациенти със СН. Приложението на Модела подобрява качеството на живот на тези пациенти (0,71 по скалата EQ-5D), силно намалява проявите на депресия и тревожност, подобрява физическия капацитет, потвърдено от положителните резултати от NT-proBNP и 6-минутен тест с ходене. Кардиологичната сестринска грижа намалява риска от повторна или последваща рехоспитализация на пациентите със сърдечна недостатъчност. Потвърдена е хипотезата, че амбулаторната сестринска грижа (АСГ) спомага за съхранение, подобрене и възстановяване на здравето, с което да се постигне повишаване на благополучието и удовлетвореността на пациенти със СН. Положителни са резултатите по отношение на бъбречните функции, подобрене на маркера NT-proBNP, спазване на диетичен режим и физическа активност.

Разработени са „Насоки за грижа при пациенти със сърдечна недостатъчност“, които се отнасят до всички етапи на сестринската кардиологична грижа. Те могат да се използват за оптимизиране ролята на работата на здравните професионалисти със сърдечно болни, но също могат да бъдат и добър пример в университетското обучение на медицинските сестри.

Дисертационният труд представлява пример за успешно сътрудничество между Катедрата по здравни грижи и Втора кардиологична неинвазивна клиника, което би могло да се развие и МУ-Варна да стане първо място за обучение/сертифициране на медицински сестри по сърдечна недостатъчност.

Въз основа на резултатите са направени конкретни предложения до МЗ, Медицинските университети и лечебните заведения.

Дисертационният труд „Здравно благополучие и психологическа подкрепа при пациенти със сърдечна недостатъчност“ е разработен и изпълнен в съгласие с всички изисквания ЗРАСРБ и ПРАС на МУ – Варна с голямото лично участие на докторантката в полевата работа. Налице са теоретико-познавателни и практико-приложни приноси, между които:

- ✓ за първи път е проучено и анализирано управлението на кардиологичната грижа
- ✓ поставено е началото на теоретичното и клиничното сестринство в областта на кардиологичната практика
- ✓ представени са данни за физическото състояние на пациенти със СН;
- ✓ за първи път е разработен модел на организация за сестринска кардиологична грижа в амбулаторни условия
- ✓ за първи път в България е изграден кабинет за проследяване на пациенти със СН, ръководен от Медицинска сестра;
- ✓ разработен и внедрен в практиката е първи път по рода си комплексен и целенасочен кардиологичен модел на грижа при пациенти със СН в амбулаторни условия;
- ✓ очертана е ролята и значимостта на медицинската сестра по сърдечна недостатъчност като основен двигател в мултидисциплинарен екип, което трасира пътя за нейното сертифициране като специалист
- ✓ разработени са подходяща сестринска документация за работа с пациент със СН.

Авторефератът отразява всички съществени страни на дисертационния труд. Във връзка с труда са направени четири пълнотекстови публикации в реномирани издания и регистрирани три участия в научни форуми с последващо отпечатване.

Заклучение:

Във връзка с гореказаното давам висока оценка на дисертационния труд „Здравно благополучие и психологическа подкрепа при пациенти със сърдечна недостатъчност“ на Мария Младенова Георгиева, убедено предлагам да ѝ бъде присъдена ОНС Доктор в научната специалност „Управление на здравните грижи“, професионално направление 7.4. Обществено здраве и област на висше образование 7. Здравеопазване и спорт като призовавам членовете на уважаемото Научно жури да подкрепят вземането на такова решение.

03.04.2023г.

Рецензент:

/доц. Невяна Фесчиева, д.м./